

ВИСНОВОК

про наукову новизну,

теоретичне та практичне значення результатів дисертації

Костюк Юлії Михайлівни

на тему «Суспільно-політичний неолексикон

української інтернет-комунікації у формально-семантичному

та соціонормативному аспектах»

на здобуття наукового ступеня доктора філософії

зі спеціальності 035 Філологія

Актуальність дослідження. Під впливом розвитку інформаційних технологій Інтернет увійшов у життя соціуму як засіб миттєвої і глобальної комунікації, дзеркало проблем, які тривожать окремих людей і суспільство загалом, а також майданчик для їх обговорення. Закономірно, що інтернет-комунікація допомагає гуртувати людей навколо спільних цінностей, зміцнює демократію і низові ініціативи. Соціальні мережі відіграли важливу роль у мобілізації, організації й висвітленні протестних рухів у різних країнах світу, зокрема й української Революції Гідності. Проте іноді взаємопроникнення технологій і політики має негативні наслідки, адже полегшує поширення неправдивих новин, дезінформації й нерегламентоване втручання у демократичні процеси. В умовах гібридної війни з Російською Федерацією українське інтернет-середовище зазнає регулярних інформаційних атак. Водночас насичене соціальне життя сприяє інтенсивній неологізації. Нові лексичні одиниці з суспільно-політичною семантикою активно реалізуються в інтернет-комунікації, коли користувачі обговорюють актуальні події чи висловлюють власну позицію. Динаміка процесів та інновації у лексичній системі української мови стали предметом цілої низки лінгвістичних розвідок із найрізноманітніших позицій та в найрізноманітніших аспектах. Попри значний доробок українських науковців, суспільно-політичний неолексикон інтернет-комунікації 2014–

2019 рр. і його формально-семантичні й соціонормативні параметри не були предметом комплексного дослідження, що і зумовлює актуальність дисертаційної роботи Ю. М. Костюк на тему «Суспільно-політичний неолексикон української інтернет-комунікації у формально-семантичному та соціонормативному аспектах».

Тема дисертації відповідає напряму науково-дослідної роботи кафедри української мови та методики її навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Лексична ідентичність національної мови: баланс питомого і запозиченого» (НДР № 0119U100476). Тему дисертації затвердила вчена рада Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 4 від 28 листопада 2017 року) та схвалила Наукова рада «Українська мова» Інституту української мови НАН України (протокол № 79 від 21 червня 2018 року).

Виклад матеріалу й оформлення роботи здійснено відповідно до вимог на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Теоретико-методологічну базу дослідження висвітлено ґрунтовно. У вступі наявні необхідні структурні елементи (об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження, методи реалізації задекларованих завдань, увиразнено наукову новизну, вказано на теоретичну і практичну цінність результатів).

Структурування дисертації логічне. Робота складається із чотирьох розділів. У першому розділі «Теоретичні засади дослідження суспільно-політичного лексикону» висвітлено такі аспекти: лексикологічні дослідження політичної комунікації; категорійні ознаки суспільно-політичного неолексикону; інтернет-комунікація як джерельна база для дослідження мовних явищ; методологія інтегрального аналізу суспільно-політичного неолексикону інтернет-комунікації. У другому розділі «Суспільно-політичний неолексикон у семантичному аспекті» проаналізовано класифікації суспільно-політичної лексики в сучасному мовознавстві та здійснено семантичну стратифікацію суспільно-політичного неолексикону за

тематичними групами «Суспільство. Держава», «Політика», «Право», «Економіка», «Військова справа». Третій розділ «Формальні вияви нової суспільно-економічної лексики» присвячено вивченню таких аспектів: новотвори за способами українського словотворення; морфологічний спосіб словотворення; морфолого-синтаксичний спосіб словотворення; неозапозичення; неосеманти; багатоконпонентні номінації. Четвертий розділ «Соціонормативні ознаки функціонування суспільно-політичного неолексикону» репрезентує вивчення активізації варіантності лексичних одиниць, стилістичних характеристик нової суспільно-політичної лексики у мові інтернет-видань і соціальних мереж. Усі розділи мають кількарівневе структурування, що дало змогу якісно систематизувати джерельний матеріал.

Висвітлюючи теоретичні засади дисертації, Ю. М. Костюк зазначає, що при тлумаченні поняття «суспільно-політична лексика» науковці характеризують її статус у лексико-семантичній підсистемі мови, тематичний склад, наявність ядерних сем, наявність ідеологічного компонента, стилістичну стратифікацію, сферу функціонування й актуальність позначуваних понять. Дисертантка дотримується тієї думки, що суспільно-політична лексика – це відкрита множина різноматичних і стилістично неоднорідних одиниць, які позначають актуальні поняття й реалії суспільно-політичного життя в неспеціальній сфері спілкування і можуть містити ідеологічну оцінку. При цьому суспільно-політична лексика й суспільно-політична термінологія, одиниці яких часто збігаються у плані вираження, є окремими системами із різною сферою вживання і семантичним обсягом.

У процесі дослідження узагальнено доробок українських та зарубіжних мовознавців у сфері лексикологічних досліджень політичної комунікації, виконаних у структурній і антропологічній парадигмах. З'ясовано особливості дискурсивного, когнітивного і риторичного підходів у політичній лінгвістиці, студій тоталітарної мови й політичної метафори. Визначено зміст і категорійні ознаки поняття «суспільно-політичний неолексикон». Охарактеризовано його статус у лексико-семантичній

підсистемі мови, наявність ідеологічного компонента у семантичному наповненні, стилістичну стратифікацію, сферу функціонування й актуальність позначуваних понять.

У дисертації детально проаналізовано формальні параметри нових суспільно-політичних номінацій, виокремлено слова, які виникли за типовими для національної мови словотвірними моделями, іншомовні запозичення, багатокомпонентні лексичні одиниці. Встановлено, що більше половини неолексем утворено морфологічним способом. Попри дискусійний статус контамінації, в інтернет-комунікації наявна велика кількість породжених нею новотворів. Асоціації мовців спираються на просторічні та пейоративні елементи, а об'єктом іронії є політичні діячі, самопроголошені республіки і негативні явища суспільно-політичного життя. Встановлено, що поява неосемантів детермінована розширенням синтагматичних (сполучуваність, частотність) і парадигматичних (синонімія, антонімія) зв'язків. Підсумовуємо, що здебільшого неосеманти виникають унаслідок метафоризації та усистемнювання її результатів, рідше – метонімізації чи запозичення з інших мов.

У ході свого дослідження дисертантка обґрунтовує, що інформаційна війна зумовила наповнення інтернет-комунікації пейоративними одиницями, що суспільно-політичний неолексикон інтернет-комунікації слугує маркером поляризації українського соціуму. Лексичні інновації використовуються у техніках гібридного впливу. У роботі ідентифіковано механізми проникнення в українську мову російських ідеологем. Небезпідставно прокламується думка, що використання чужорідних ідеологем для самоназивання зміцнює російську пропаганду й посилює внутрішню поляризацію українського суспільства. Відповідно – рекомендовано мінімізувати їх кількість у мові інтернет-комунікації.

У дослідженні застосовано релевантні загальнонаукові та спеціальні лінгвістичні методи, такі як: поняттєво-лінгвальний – для диференціації у складі суспільно-політичної лексики загальноповживаних одиниць, одиниць

термінологічного походження, номенклатури, стилістично забарвлених одиниць; кількісний аналіз – для визначення квантитативних показників досліджуваних явищ; лексико-тематичного моделювання – для виокремлення складу тематичних груп суспільно-політичних номінацій; структурно-типологічний – для виявлення формально-структурних типів лексичних одиниць; функційний – для інтерпретації семантико-стилістичних параметрів суспільно-політичних одиниць у сучасній мовній практиці; компонентний аналіз – для встановлення парадигматичних відношень у складі суспільно-політичної лексики; лексико-семантичної сполучуваності – для вияву синтагматичних зв'язків; описовий – для інтерпретації та узагальнення зібраного фактичного матеріалу.

Наукова новизна результатів дослідження детермінована тим, що вперше в українському мовознавстві розроблено методологію аналізу лексики літературної мови в інтернет-комунікації, проаналізовано суспільно-політичний неолексикон української літературної мови 2014–2019 рр.; запропоновано багаторівневу модель семантичної стратифікації суспільно-політичного неолексикону; описано тематичну ієрархію цього сегмента словникового складу; схарактеризовано формально-семантичні параметри новотворів, неосемантів і неозапозичень; висвітлено варіантність і співвідношення питомих і запозичених одиниць у соціонормативному ракурсі; висвітлено функційне навантаження суспільно-політичних одиниць в інтернет-комунікації; вмотивовано інтерпретацію негативно оцінного неолексикону як індикатора поляризації українського соціуму.

Вважаємо, що **достовірність положень і висновків** дисертації забезпечує комплекс доцільно обраних і послідовно застосованих методів дослідження та великий масив (понад 6 тис. одиниць із мікроконтекстами) зібраного та проаналізованого фактичного матеріалу, джерелами якого слугували публікації відповідної тематики у загальнонаціональних інтернет-виданнях («Українська правда», «Тиждень», «УНІАН», «Громадське» та ін.), дописи і коментарі у блогах і соціальних мережах «Фейсбук» і «Твітер» та

матеріали зі словників неолексикону, укладених у другому десятилітті ХХІ ст. Багатоаспектний аналіз зібраного матеріалу створює передумови для забезпечення достовірності результатів дисертаційної роботи. Висновки відображають мету, завдання і структуру роботи, обґрунтовують семантичну стратифікацію суспільно-політичного неолексикону, висвітлюють у його межах парадигматичні і синтагматичні відношення, семантику, частотність вживання в сучасній інтернет-комунікації.

Теоретичне та практичне значення представленої дисертації. Теоретичне значення роботи полягає в тому, що узагальнено доробок українських та зарубіжних мовознавців у сфері лексикологічних досліджень політичної комунікації; запропоновано авторське розуміння змісту і категорійних ознак поняття «суспільно-політичний неолексикон»; розроблено методологію вивчення комплексу параметрів лексикону в інтернет-комунікації, змодельовано семантичну стратифікацію суспільно-політичного неолексикону; встановлено вплив екстралінгвальних чинників на одиниці аналізованого тематичного кластера; проаналізовано формальні параметри нових суспільно-політичних номінацій; виявлено варіантність суспільно-політичних неолексем і співвідношення питомого і запозиченого у цьому тематичному кластері; схарактеризовано стилістичні параметри нових суспільно-політичних одиниць у двох типах інтернет-комунікації: інтернет-виданнях і соціальних мережах; обґрунтовано роль негативно забарвленого суспільно-політичного неолексикону у маркуванні поляризації української інтернет-комунікації.

Практична цінність роботи полягає в тому, що зібрані матеріали слугуватимуть поповненню загальномовних словників, укладанню словника нової суспільно-політичної лексики, уточненню критеріїв соціонормативної оцінки неологізмів та запозичень, створенню автоматичних фільтрів для ідентифікації мови ворожнечі в інтернет-комунікації. Матеріали роботи можуть бути застосовані в лінгводидактиці: у викладанні курсів

дериватології, лексикології, стилістики та культури мови, політичної і комунікативної лінгвістики на факультетах філології і журналістики.

Повнота викладення матеріалів у публікаціях. Ю. М. Костюк висвітлила отримані наукові результати у восьми одноосібних публікаціях, серед яких: 1 стаття у журналі, що індексується наукометричною базою Scopus; 3 статті у фахових виданнях України (категорія «Б»); 1 підрозділ у монографії, виданій у країні ЄС; 3 публікації у матеріалах конференцій. Результати дисертації було представлено у доповідях на наукових конференціях різного типу (університетських, всеукраїнських і міжнародних) та інших наукових зібраннях (засіданнях філологічної комісії Тернопільського обласного осередку Наукового товариства ім. Т. Шевченка). У висновках до кожного розділу вказано, у якій формі апробовано його основні положення.

ВИСНОВОК

Усі наукові результати, викладені в дисертації та виносяться на захист, авторка отримала самостійно. Зміст роботи відповідає задекларованій темі, наукові завдання, які поставила здобувачка, вирішено повністю, мети дослідження досягнуто. Анотація, структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам. Публікації здобувачки відображають основні положення дисертації. Порушень академічної доброчесності не виявлено.

Ознайомлення з рукописом дисертації дає змогу зробити висновок про те, що дослідження Ю. М. Костюк «Суспільно-політичний неолексикон української інтернет-комунікації у формально-семантичному та соціонормативному аспектах» є завершеною працею, у якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що сукупно розв'язують конкретне наукове завдання, яке має значення для розвитку сучасного мовознавства. Дисертація Ю. М. Костюк відповідає вимогам п. 10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, зі змінами, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 р.

№ 608, та може бути представлена у спеціалізованій вченій раді для присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія.

Результати дисертації Ю. М. Костюк обговорено і схвалено на розширеному засіданні фахового семінару кафедри української мови та методики її навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка 23 вересня 2021 р.

Голова фахового семінару

доктор філологічних наук, професор,
декан факультету філології і журналістики
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Т. П. Вільчинська

Рецензенти:

доктор філологічних наук,
професор кафедри німецької філології
та методики навчання німецької мови
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

В. В. Дребет

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри журналістики
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Н. Л. Дащенко

Учений секретар

27.09.2021 р.

В. Р. Гевко